

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BREUERS, DIETER

O istorie puțin altfel a vrăjitoarelor și a prigonirii lor / Dieter Breuers ;
trad.: Graal Soft. - București : Editura RAO, 2014
ISBN 978-606-609-618-8

I. Graal Soft (București)

133

Editura RAO
Str. Bărgăului, nr. 9-11, sector 1, București, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

DIETER BREUERS
In drei Teufels Namen
copyright © Bastei Lübbe GmbH & Co. KG, Köln, 2007

Toate drepturile rezervate

Traducere din limba germană:
Graal Soft

© Editura RAO, 2013
pentru versiunea în limba română

2014

ISBN 978-606-609-618-8

CUPRINS

1 Povești și mituri	7
2 Minuni și viziuni	17
3 Credință și superstiție	28
4 Lupta împotriva ereticilor	38
5 Crime judiciare	54
6 Bărbatul defect	64
7 Împreunarea diavolească	74
8 Ciocanul vrăjitoarelor	84
9 Temnița și camera de tortură	96
10 Femeile înțelepte	114
11 Sabatul vrăjitoarelor	125
12 Bărfă în sat	137
13 Martori periculoși	151
14 Despre păstori și lupi	163
15 Prăbușirea	174
16 Jupâneasa Kepler	184
17 Copii nevinovați	194
18 Ticăloși lacomi	212
19 În numele Diavolului	225
20 Scrisoarea	238
21 Moartea călare	250
22 Teamă și repulsie	257
23 Posedat de Diavol	268
24 Cuibul vrăjitoarelor	280

25 Iluzie și adevăr	291
26 <i>Cautio criminalis</i>	306
27 Judecător și salvator	321
28 Vrăjitoarele lui Himmler	337
Epilog	344
Tabel cronologic	346

*Superstiția în care am fost crescuți
nu își pierde puterea asupra noastră,
nici dacă o recunoaștem ca atare.*

GOTTHOLD EPHRAIM LESSING,
Nathan Înțeleptul

1 POVEȘTI ȘI MITURI

Era crâncen de frig în colibă atunci când s-a trezit Grettir. Afară se crăpa de ziuă și începuse un vânt care viscolea încet zăpada. Focul din vatră se stinsese. Ar fi fost o prostie să-l țină aprins și peste noapte, pentru că pe insulă existau doar puține lemne care trebuiau folosite cu chibzuință.

Glaum, sluga, adunase în seara dinainte lemne aduse de apă la mal, iar Grettir și-a luat toporul pentru a le tăia în bucăți mai ușor de manevrat. Nu i-a acordat o atenție deosebită butucului pe care și l-a așezat în față, a ridicat doar mâinile și a repezit toporul în jos.

Glaum și Illugi, fratele mai tânăr al lui Grettir, au fost treziți brusc din somn de un strigăt înfiorător. Toporul ascuțit alunecase de pe butucul de lemn și îi sfărâmasese tibia lui Grettir. L-au dus în colibă și și-au dat seama imediat că nu mai era mare lucru de făcut. Fără o femeie înțeleaptă, care să știe să pună piciorul în atele și care să poată îngriji rana deschisă cu ierburile ei, Grettir nu mai avea nicio șansă.

Așadar, blestemul se îndeplinise totuși.

Până să fie surghiunit, Grettir fusese un adevărat ticălos. Le furase oamenilor din regiune cam tot ce poftise: o capră, un butoi de mied, o baniță de grâu și, din când în când, și femeia. A băut și a jucat, s-a bătut și și-a bătut joc de fiecare. Cu toate acestea, mulți

bărbați tineri vedeau în el un model și câte o femeie se mai întreba probabil în sine a ei dacă acesta avea doar o gură mare sau ar fi putut fi și un amant pasional.

Însă cei mai mulți oameni îl urau. Pe parcursul anilor își făcuse în acest fel mulți dușmani și, în final, întinse coarda prea mult. Locuitorii satului l-au gonit din mijlocul lor și l-au declarat proscris. Ceea ce echivala cu o condamnare la moarte.

Grettir s-a adăpostit pe insula stearpă Drang, împreună cu frațele său Illugi și cu sluga sa, Glaum. Mai înainte însă, și-a luat rămas-bun de la mama sa, iar aceasta l-a avertizat: este adevărat că insula este greu accesibilă, totuși el urma să moară prin forța armelor. Visase lucruri ciudate, de aceea ar face bine să se păzească de vrăjitoare, pentru că nimic nu este mai periculos decât străvechile descântece ale acestora.

Prevăzător, Grettir și-a construit coliba pe o stâncă abruptă, pe care nu te puteai cățăra decât cu ajutorul unei scări, care însă era trasă în sus în fiecare noapte. Așadar, cei trei bărbați nu puteau fi învinși decât printr-un șiretlic. Acest lucru îl știa și dușmanul său de moarte, Thorbjörn. El a convins-o pe bătrâna lui dacă, aceea care fusese întotdeauna o vrăjitoare, să-l ajute. Ea a cerut să fie trecut dincolo de apă pe insulă, însă Grettir a recunoscut-o, a aruncat un bloc de stâncă pe ea și i-a zdrobit pulpa.

Încărcată de ură, acum ea a fost cea care a pus o vrajă asupra unui butuc, a incrustat rune misterioase în interiorul lui, a frecat crăpăturile cu propriul sânge și a înconjurat butucul prin partea stângă. În final a pus să fie aruncat în mare, a trimis și alte farmece în urma lui, și ce să vezi: deși vântul venea dinspre mare, butucul de lemn s-a îndepărtat în larg chiar către insulă, fiind dus de ape până la țarm.

În ziua următoare, Grettir, care aduna lemne de foc, a dat de butucul adus la țarm, însă a observat imediat că are de-a face cu un „lemn nefast” și l-a lăsat acolo. Nici în ziua următoare nu s-a atins de butuc, însă în cea de-a treia zi, sluga Glaum a căutat lemne de foc și, pentru că Grettir nu îl avertizase, a cărat numitul butuc

de lemn la colibă și exact din acest butuc a sărit toporul lui Grettir și i-a zdrobit piciorul.

Când Thorbjörn și oamenii lui au făcut o nouă încercare să cucerească insula, au văzut că scara către stâncă nu era trasă în sus. Leneșă slugă Glaum uitase pur și simplu. Astfel că s-au cățărat pe ea, au atacat coliba pe care fratele mai tânăr Illugi nu a reușit s-o apere prea mult timp și i-au tăiat capul lui Grettir, care era deja pe moarte. Pentru că Illugi nu a vrut să le jure dușmanilor că va renunța la o răzbunare ulterioară, a fost omorât și el și, în final, Thorbjörn și oamenii lui au ucis și sluga care și așa nu fusese bună de nimic.

Ei bine, au fost ei sărbătoriți la întoarcere pentru că le-au făcut de petrecanie proscrisilor? În niciun caz. Oamenii l-au dus pe Thorbjörn în fața instanței. Nu pentru că îl omorâse pe Grettir. Și nici pentru faptul că tăia capul unui muribund, într-un mod animalic. Acest lucru era categoric dezonorant, însă nu o adevărată infracțiune. Thorbjörn a fost condamnat și surghiunit pentru că folosisese magie păgână și că o îndemnase pe dacă să apeleze la ajutorul vrăjilor.

* * *

Așadar, avem aici o saga tipică din nordul extrem: bărbații se luptă, dar sforile sunt trase de două vrăjitoare bătrâne, pe de-o parte, de una bună, care posedă darul previziunii și care îl avertizează pe fiul ei, iar, pe de altă parte, de una rea, care face în mod perfid ca toporul să sară din butucul de lemn și să-i zdrobească piciorul lui Grettir. Ea șoptește vorbe magice asupra runelor și își mânjește sângele pe butucul de lemn, astfel încât acesta să se îndrepte către insula Drang, împotriva vântului și a curentului. Nimeni nu poate opri soarta. Nici măcar scepticul Grettir, deși își dăduse cât se poate de bine seama – nu conta ce – că apele aduse-seră o bucată de lemn malefic.

Faptul că popoarele germanice credeau în darul profetic al anumitor femei este neîndoielnic. Romanul Strabo (64 î.Hr. – cca. 20 d.Hr.) a relatat lucruri înfricoșătoare despre ele: femeile care

mergeau la luptă împreună cu soții lor erau însoțite de preotese cu darul prezicerii, femeii cu părul alb și învelite în veșminte albe. Ele se îndreptau cu sabia în mână către inamicii aduși prinși în tabără, le puneau coroane și îi conduceau apoi spre un cazan uriaș. Prizonierii erau obligați să se aplece deasupra acestuia, iar atunci o preoteasă le tăia gâtul. Din sângele care fășnea, ea trăgea apoi concluziile cu privire la desfășurarea în continuare a campaniei de luptă.

Saga lui Grettir a fost consemnată în secolul al XIV-lea, acțiunea se petrece însă la scurt timp după creștinarea Islandei, în secolul al XI-lea. Acest lucru poate fi identificat după faptul că vrăjitoria și magia erau deja interzise oficial. Găsim însă totodată confirmarea faptului că oamenii încă mai erau legați de vechile credințe populare și că Biserica, timp de secole, nu reușise să schimbe absolut nimic în această privință.

Ne amintim că și în *Cântecul Nibelungilor*, care a fost scris în jurul anului 1200, creștinismul aproape că nu joacă niciun rol. Cu excepția capelanului Curtii, care era cât pe ce să fie înecat în Dunăre de Hagen von Tronje, Biserica nici nu este pomenită. Este adevărat că reginele se ceartă în fața domului din Worms, însă toată povestea este încă plină de pitici și ondine, vrăjitori și zmei, și este de la sine înțeles ca Siegfried să se dezvăluie ca meșter vrăjitor, care, cu ajutorul unei mantii vrăjite, se putea face invizibil, învingând-o astfel pe Brunhilda în toate încercările.

Însă și în alte legende și epopei scena este stăpânită de vrăjitoare și magicieni, este adevărat, mai rar în calitate de personaje principale, însă de regulă – mai ascuns sau la vedere – ca personaje secundare care trag sforile sau ca instigatori. Ei bine, este această credință în demoni și magie, adânc înrădăcinată, una tipic germană? Sau mai degrabă germanică? Sau chiar tipic celtică?

Niciuna dintre toate acestea. În toate timpurile și în toate culturile, oamenii au fost ferm convinși de faptul că nu existau numai zeii, ci că, între cer și pământ, trebuia să existe și alte ființe, care erau considerate în general demoni și denumite ca atare.

De exemplu, Talmudul povestește că Eva nu a fost nicidecum prima femeie, ci o anume Lilith, și aceea nu a fost creată din coasta lui Adam, ci era o femeie mândră, cu conștiință de sine, care nu avea de gând să se supună soțului său. Se presupune că Lilith a fost mama lui Cain și atunci când s-a săturat de veșnicele certuri cu soțul ei, a murmurat într-o zi o formulă magică și și-a luat pur și simplu zborul.

În zadar a trimis Dumnezeu trei îngeri pe urmele ei. Lilith își făcuse de lucru la Marea Roșie cu un demon, cu care avea deja mulți copii. În supărarea sa, Domnul a dispus uciderea în fiecare zi a o sută dintre copiii ei, la care Lilith, nebună de durere, a devenit la rândul ei un demon ucigaș de copii. De altfel, se pare că ea a fost și acel șarpe care i-a ispitit pe Adam și Eva în Paradis.

Vechii greci credeau în Hecate, care a fost venerată mai întâi ca zeiță a lunii, dar care de-a lungul timpului s-a transformat într-un demon cu trei capete care – înconjurată de șerpi – făcea zarvă pe cerul nopții cu haita ei de câini și îi speria de moarte pe oameni. I se aduceau jertfe, nu la răscruci, care în vremurile păgâne nu dețineau nicio forță simbolică, ci la bifurcațiile drumurilor.

Însă ea nu era considerată numai cea care insufla teama. Ea ajuta și femeile la naștere și, pentru că se pricepea foarte bine la spirite și magie, era în plus capabilă să respingă vrăjile rele. Romanii, care au copiat atâtea de la greci, au preluat-o și pe Hecate, cu toate calitățile ei bune și cu cele mai puțin bune, însă au numit-o Diana.

Printre cercetători există controverse dacă zeița germanică Hulda a fost aceea Diana, exportată de romani către nord, lucru care este mai degrabă puțin probabil. În orice caz, ea a fost – ca și colegele ei din Antichitate – mai întâi o femeie frumoasă, devenind apoi o creatură înspăimântătoare, cu părul împăslit și cu dinți la fel de lungi ca și nasul ei. Ea străbătea cerul nopții împreună cu alaiul ei, la fel cum oamenii mai târziu și-au imaginat că fac vrăjitoarele la ieșirile lor nocturne.

Însă Hulda nu era nicidecum singura care popula cerul de deasupra teritoriilor locuite de popoarele germanice. Aici era venerat mai întâi Wotan, drept cel mai presus dintre Aesiri. „Cel născut din furtună“

îl numeau oamenii și se temeau de moarte de el, atunci când – însoțit de lupi și cu ciori bătând din aripi în jurul lui – conducea prin noapte armata morților, călare pe calul său sur cu opt picioare.

Și apoi era Donar, cel care tună, care era venerat în aproape toate triburile germanice. El era răspunzător cu războiul, cu lupta împotriva demonilor, a uriașilor și a altor creaturi înspăimântătoare. Purta o barbă roșie și arunca fulgere împotriva dușmanilor. Amintirea lui dăinuie în numele zilei de joi (Donnerstag – ziua lui Donar, a celui care tună).

În orice caz, divinitățile difereau adesea de la trib la trib. Dacă într-un loc Wotan era cel mai presus dintre Aesiri, în alt loc el apărea ca Odin, care era căsătorit cu Frigg, și în altul ca Ziu. Apoi mai era Thor, ca și Donar, un luptător înflăcărat, care însă nu arunca fulgere, ci își învârtea ciocanul său de luptă, pe care îl întâlnim până în ziua de azi în instanțe sau în sălile de licitații – simbol al unei decizii luate definitiv și irevocabil.

Și, în sfârșit, mai eră și zeița cu frumosul nume Frija sau Freyja, ce nu înseamnă nimic altceva decât iubită sau soție. Ea era protectoarea celor îndrăgostiți și a ființelor materne. După ea este denumită ziua de vineri (Freitag – ziua zeiței Freyja). Alți zei, care poate lipsesc aici, apar abia în *Edda*, consemnată în secolul al XIII-lea și care conține cântece din vremea vikingilor. În schimb, în vechile tradiții nu ne întâlnim nici cu frumosul Baldur și nici cu perfidul Loki.

Pe când Tacitus ridică în slăvi înalta ținută morală a femeii germane – probabil pentru a o pune în contrast cu morala decadentă a contemporanilor săi romani – virtuți corespunzătoare nu se regăseau, din păcate, și la zeițele germanice. Acolo lucrurile se petreceau destul de turbulent, iar tatăl zeilor greci, veșnic infidelul Zeus, ar fi fost absolut încântat de colegele lui germanice.

Dacă le-ar fi cunoscut.

Însă nu toate ființele feminine supraterane emanau poftă de iubire. Mai erau și walkiriile, atât de dragi lui Richard Wagner. *Wal* înseamnă o grămadă de războinici uciși. *Küren* este sinonim cu „a alege“, astfel încât termenul *Walküre* (walkirie) nu înseamnă nimic altceva decât cea care-i alege pe războinicii destinați să moară.

Walkiriile sunt zeițe ale luptei, care gonesc prin aer și decid rezultatul luptelor, o imagine nu chiar atât de absurdă, pentru că nu era deloc neobișnuit ca femeile să lupte în bătălii cot la cot cu soții lor. Și de aceasta ne amintesc până în ziua de azi unele nume feminine, care conțin *Brünne* (armură), *Helm* (coif) și *Ger* (suliță): de exemplu Brunhilde, Helmtrud ori Gerlinde.

În general, mitologiei germanice îi lipsește veselie regiunilor sudice, însă pe cine ar mai putea mira acest lucru având în vedere că întreaga Europă de Nord era acoperită de păduri dese ca junglele, în care se pare că mișunau o mulțime de creaturi ciudate. Aflăm despre kobolzi și troli, despre zâne și nimfe, pitici și nixe. De aceea, noaptea, în pădure, pe oameni îi cuprindea adesea panica. Și dacă suntem cinstiți, nici chiar noi, astăzi, nu ne simțim prea confortabil pe poteci de pădure, la lumina lunii, deși știm cu certitudine că niciunul dintre aceste personaje de basm nu există și, cu siguranță, că niciun ucigaș nu pândeste posibile victime într-o regiune nepopulată și la o oră când toată lumea doarme.

În schimb, în acele vremuri teama părea justificată. Oricine credea că poate da peste un pitic în toiul unei te miri ce activități, un gnom desfigurat, urât, cocoșat. Și nu era un lucru știut că piticii nu urau nimic mai tare decât să fie observați? Se va răzbuna? Se știe doar cât de vicleni și malefici pot fi acești gnomi cocoșați.

Și cum poți să te aperi de toate spiritele care stau la pândă în brădetul întunecat?! Mai cu seamă de cei fără capete! Cei care în timpul vieții au fost ucigași, sperjuri sau blasfematori se furișează noaptea de colo-colo cu capul sub braț sau pe o tavă. Și sunt vestitorii unor evenimente groaznice! Nu este bine nici măcar să te gândești la așa ceva.

Până în vremurile Romantismului, cei mai mulți oameni credeau cu tărie în gnomi și vrăjitoare, zâne și elfi, uriași și pitici, spirite bune și rele. Însă frații Grimm, care la începutul secolului al XIX-lea au adunat basmele populare povestite mai departe din generație în generație și le-au publicat în trei volume, nu au redat nici străvechea concepție germanică despre femeile vrăjitoare și nici imaginea de la începuturile vremurilor noi despre vrăjitoarea care are relații sexuale